

מכללת אורות ישראל

עיונים בפירוש רמב"ן לתורה

ד"ר יחיאל צייטקין

תש"פ

סוג הקורס: קורס מתקשב

א. מטרת הקורס:

עיון בסוגיות המרכזיות הנוגעות לפירושו של רמב"ן לתורה: נוסח הפירוש, אופיו והמבנה שלו, יחסו של רמב"ן לקודמיו, יחסו למדרשי חז"ל בתחום האגדה וההלכה וכלליו הפרשניים.

ב. תוכן הקורס:

מהלך השיעורים:

הקורס בנוי משלושה עשר יחידות לימוד אשר מתחלקות לשלושה חלקים לפי הנושאים הכלליים.

בתחילת הקורס נעסוק בנוסח ומבנה של פירוש הרמב"ן. נעיין בסוגיית התוספות שהוסיף רמב"ן לפירושו בהיותו בארץ ישראל. נתייחס לכמה קשיים שקשורים לנוסחו של הפירוש ומהדורותיו השונות.

בשלב הבא נקדיש כמה שיעורים לבירור יחסו של רמב"ן לקודמיו, ובראשם רש"י וראב"ע. כמו כן, נדון על יחסו למדרשי חז"ל בתחום האגדה וההלכה ונדון על מעמדם של הפשט והדרש בעיניו.

בחלק השלישי של הקורס נעסוק בשיטתו הפרשנית של רמב"ן באמצעות עיון בכמה מכללי הפרשנות שבהן נוקט הרמב"ן.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

נושא 1: מבוא לפירושו של רמב"ן

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת (לעיתים קרובות ינתנו מאמרים מקוצרים, לפעמים מאמרים שלמים)	מטלות
1	כתבי רמב"ן, חיבורו של פירוש רמב"ן לתורה. מטרת פירוש התורה – עיון בהקדמה	דף מקורות, עיון בהקדמתו של רמב"ן לפירושו. קטע מספרו של רב יוחנן קאפח,	מטלה מס' 1

	שיר פתיחה.		
2	נוסח פירושו של רמב"ן	דף מקורות. סבתו "עוד על נוסח פירוש רמב"ן לתורה"	
3	פסוקים שלא במקומם	מאמר סבתו, "שינוי סדר הפסוקים בפירוש רמב"ן לתורה"	
4	תוספות לפירושו	מאמר סבתו, "הוספות רמב"ן לפירושו לתורה". קטעים מתוך ספרם של עופר ויעקבס	מטלה מס' 2

נושא 2: יחסו של רמב"ן לקודמיו

5	יחסו לרש"י	קטע מתוך מורגנשטרן, התייחסותו של רמב"ן לרש"י בפירושו לתורה	מטלה מס' 3
6	יחסו לראב"ע	קטע מתוך סקלרץ, מקומו של ראב"ע בפירוש רמב"ן לספר בראשית. קטע מתוך קופרמן, "פרשנות הרמב"ן"	מטלה מס' 4
7	מדרש אגדה בפירושו של רמב"ן	קטע מתוך סקלרץ, יחס רמב"ן למדרש אגדה על פי פירושו לתורה לבראשית	
8	פרשנות ההלכתית של רמב"ן	קטע מתוך קאפח, דרכו של רמב"ן בפרשנות ההלכתית	מטלה מס' 5

נושא 3: כללי הפרשנות:

9	"אין מוקדם ומאוחר בתורה"	מאמר גוטליב, "אין מוקדם ומאוחר בפירוש הרמב"ן לתורה"	מטלה מס' 6
10	פרשנות פסיכולוגית	מאמר כהן, "רגישות פסיכולוגית"	
11	מעשה אבות סימן לבנים	דף מקורות	מטלה מס' 7
12	"מקרא מסורס"	דף מקורות	

	מאמר מורשת, "רמב"ן כבלשן על פי פירושו לתורה"	ענייני לשון	13
--	---	-------------	----

ג. חובות הקורס:

במהלך הקורס יידרשו התלמידים להגיש 7 מטלות. המטלות תתייחסנה לעיתים ליחידה בודדת מתוך היחידות הנלמדות ולעיתים למספר יחידות בבת אחת. בחינה מסכמת תיערך בסוף הקורס.

מרכיבי הציון הסופי:

50% – על סמך המטלות השוטפות

50% – על פי הבחינה המסכמת

ד. ביבליוגרפיה:

מאמרים:

התלמידים יקבלו הודעה לגבי מאמרי חובה ומאמרים שקריאתם מומלצת לצורך חזרה על החומר לקראת המבחן או לצורך הרחבה.

מאמרי חובה (קטעים סרוקים וקטעים ממאמרים אלו יועלו לאתר הקורס או יישובצו בחומר הקורס):

1. י' גוטליב, "אין מוקדם ומאוחר בפירוש הרמב"ן לתורה", **תרביץ**, סג (תשנ"ד), עמ' 41–62.
2. מ' כהן, "גדולים חקרי לב: רגישות פסיכולוגית בפירושי רמב"ן לתורה ולאיוב", **תשורה לעמוס**, אלון שבות תשס"ז, עמ' 213–233.
3. מ' מורשת, "רמב"ן כבלשן על פי פירושו לתורה", **סיני**, ס (תשכ"ז), עמ' 193–198.
4. מ' סבתו, "עוד על נוסח פירוש רמב"ן לתורה", **מגדים**, כג (תשנ"ה), עמ' 71–81.
5. מ' סבתו, "שינוי סדר הפסוקים בפירוש רמב"ן לתורה", בתוך: **תשורה לעמוס**, אלון שבות תשס"ז, עמ' 147–159.
6. י' עופר, ויי יעקבס, **תוספות רמב"ן לפירושו לתורה**, אלון שבות 2013, עמ' 10–20.

שימו לב: במבחן הסופי תהיה שאלה (במשקל 15–20 נק') שתתבסס על חומר קריאה זה (שחלקו לא נלמד או נידון בשיעורים)

מאמרי רשות:

1. ר' בן מאיר, "לדרכי פרשנותו של רמב"ן", פרקי נחמה, ספר זכרון לנחמה ליבוביץ, ירושלים 2001, עמ' 125–142.
2. א"י, ברומברג, "הרמב"ן כפרשן והשקפת עולמו", סיני, סא (תשכ"ז), עמ' 249–258.
3. ש' יהלום, "מקורות עלומים בפירוש הרמב"ן לתורה", שנתון לחקר המקרא והמזרח הקדום, ט"ו (תשס"ה), עמ' 265–266, 276–277, 290–293.
4. ש' יהלום, "ויכוח ברצלונה ומעמד האגדה במשנת הרמב"ן", ציון, סט, א (תשס"ד), עמ' 25–43.
5. א' ליפשיץ, "הראב"ע בפירוש רמב"ן על התורה", פרקי עיון במשנת ראב"ע, ירושלים תשמ"ב, עמ' יח–צב.
6. י' מורגנשטרן, התייחסותו של רמב"ן לרש"י בפירושו לתורה, עבודה לקבלת תואר מוסמך, רמת גן תש"ס.
7. א' נצר, "יחסו של רמב"ן לפירוש רש"י בספר בראשית", בשדה חמד, פו (תשכ"ח), עמ' 432–462.
8. מ' סבתו, "הוספות רמב"ן לפירושו לתורה", מגדים, מב (תשס"ה), עמ' 61–84.
9. י' קופרמן, "פרשנות הרמב"ן", פשוטו של מקרא, על מקומו של פשוטו של מקרא בשלימות התורה ובקדושתה, כרך ב, ירושלים 2001, עמ' 84–130.
10. ד' רפל, "הוראת שיטות הרמב"ן בפירושו לתורה", מעינות, יא (תשמ"ו), עמ' 179–216.
11. מ' רפלד, "והרבה מקראות מסורסות יש בכתוב, עיון בפרשנותו של רמב"ן", פרקי נחמה, ספר זכרון לנחמה ליבוביץ, ירושלים 2001, עמ' 263–274.
12. א"י שבת, "תוקפם המחייב של מדרשי חז"ל, גישתו של הרמב"ן לאור הוויכוח בברצלונה", צהר, יא (תשס"ב), עמ' 49–68.
13. י' שחר, "חותמו של הרמב"ן", בתוך: ב"ז קדר (עורך), פרקים בתולדות ירושלים בימי הביניים, ירושלים תשל"ט, עמ' 137–147.

מחקרים שקטעים מתוכם יובאו בשיעורים:

- מ' סקלרץ (הופמן), יחס רמב"ן למדרש אגדה על פי פירושו לתורה לבראשית פרקים יב–לו, עבודה לקבלת תואר מוסמך, רמת גן תשנ"ח.
- מ' סקלרץ (הופמן), מקומו של ראב"ע בפירוש רמב"ן לספר בראשית, חיבור לשם קבלת התואר ד"ר לפילוסופיה, רמת גן 2002.
- י' קאפח, דרכו של הרמב"ן בפרשנות ההלכתית על פי פירושו לפרשת משפטים, רמת גן 2006.